

ФЕНОМЕН СТРУКТУРИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КИТАЮ

THE PHENOMENOM OF THE BANKING SYSTEM OF CHINA

Жмурко Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Петик М.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті висвітлено теоретичні аспекти становлення та розвитку сучасної банківської системи в Китаї. Визначено, що з кінця 1970-х рр. банківська система КНР зазнавала поступових змін, і вже у 1980-х рр. було створено два рівні – Народний банк Китаю і комерційні банки. Авторами досліджено нормативно-правове та інституційне регулювання банківської діяльності в країні. Окреслено низку особливостей побудови банківської системи Китайської Народної Республіки. Висвітлено політико-економічні рівні банківського регулювання в державі та наведено їхню детальну характеристику.

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, банківська система, Народний банк Китаю, інші банківські установи.

В статье освещены теоретические аспекты становления и развития современной банковской системы в Китае. Определено, что с конца 1970-х гг. банковская система КНР испытывала постепенные изменения, и уже в 1980-х гг. было создано два уровня – Народный банк Китая и коммерческие банки. Авторами исследовано нормативно-правовое и институциональное регулирование банковской деятельности в стране. Очерчен ряд особенностей построения банковской системы КНР. Освещены политико-экономические уровни банковского регулирования в государстве и приведена их подробная характеристика.

Ключевые слова: Китайская Народная Республика, банковская система, Народный банк Китая, другие банковские учреждения.

The article covers the theoretical aspects of the formation and development of a modern banking system in China. It has been determined that since the late 1970's, the banking system of the People's Republic of China has begun to undergo gradual changes, and already in the 1980's already established two levels of this financial system – the People's Bank of China and commercial banks. The authors investigate the regulatory and institutional regulation of the banking activities of the country. However, a number of features of the construction of the banking system of the People's Republic of China are outlined. The political-economic levels of banking regulation in the state are highlighted and their detailed description are presented.

Key words: People's Republic of China, the banking system, People's Bank of China, other banking institutions.

Постановка проблеми. Під банківською системою розуміють систему організації банківської справи, що історично склалася і законодавчо закріплена в конкретній державі. Вона включає всі банківські і небанківські інститути, що виконують окремі банківські операції. Банківська система як складова частина входить у кредитну систему країни. А кредитна система, у свою чергу, – в економічну систему країни.

Особливе місце в сучасних банківських системах належить банківській системі Китайської Народної Республіки, економіка якої поєднує в собі ознаки планової та ринкової економіки.

Сьогодні банківська система Китаю складається з двох рівнів – Народного банку Китаю та інших банківських установ. Однак так було не

завжди. Саме це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню фінансово-економічної системи КНР, зокрема структурі її банківської системи, присвячено чимало наукових праць. До них можна віднести роботи економістів А. Верникова, Є. Джагітяна, О. Олійника, Б. Рубцова, а також низки інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не заперечуючи значну цінність доробок вищезгаданих економістів, зауважимо, що в літературі, на жаль, відсутній комплексний підхід до визначення системної взаємодії елементів банківської системи Китайської Народної Республіки.

Саме тому **метою** написання даної статті є поглиблення теоретичних знань щодо становлення та побудови новітньої банківської системи КНР, а також визначення особливостей нормативно-правового регулювання банківської системи республіки.

Виклад основного матеріалу. У період з 1950 по 1978 р. банківська система Китаю була представлена єдиним банком – Народним банком Китаю (НБК), який безпосередньо підпорядковувався Міністерству фінансів і був позбавлений будь-яких повноважень щодо проведення самостійної грошово-кредитної політики. По суті, НБК був великим розрахунково-касовим центром, через який здійснювали усі розрахунки. За умов адміністративно-командної системи управління економікою такий статус банку повністю відповідав вимогам того часу: усі підприємства знаходились в державній власності та були позбавлені права на здійснення самостійної господарської діяльності. Міністерство фінансів затверджувало щорічний кредитний план, відповідно до якого відбувався розподіл фінансових ресурсів через НБК [5].

Починаючи з кінця 1970-х рр. банківська система КНР зазнавала поступових змін, і вже в 1980-х рр. функціонувало два рівні цієї фінансової системи – Народний банк Китаю та комерційні банки. Така відмова від однорівневої банківської системи наділила НБК низкою нових повноважень, таких як регулювання грошової маси, управління обмінним курсом і валютними резервами. Водночас НБК став основним інструментом для фінансування державних компаній, які раніше уряд фінансував безпосередньо з бюджету.

У таблиці 1 охарактеризовано новітні етапи становлення та розвитку банківської системи КНР.

За понад 30 років економічних реформ банківська система Китаю зазнала суттєвих змін. Із централізованої та відсталої вона перетворилася на потужну розвинену та достатньо диверсифіковану банківську систему (див. рис. 1).

Кожна група банківських установ Китаю виконує певні функції. Так, перед *Державними комерційними банками* поставлено вкрай важливе завдання – фінансова підтримка процесу реформ в Китаї.

Таблиця 1

Етапи розвитку новітньої банківської системи КНР

Період дії	Коротка характеристика
1 етап (1980-1990 рр. XX ст.)	З початку 1980-х років КНР вступила у фазу швидкого економічного зростання, що супроводжувалося посиленням її позицій у світовій економіці. У межах економічних реформ Держрада Китаю ухвалила рішення закріпити за НБК функції центрального банку країни, а функції комерційних банків виконували чотири незалежні (проте державні) комерційні банки (так звана «велика четвірка»): Банк Китаю (Bank of China (BOC)), Будівельний банк Китаю (China Construction Bank (CCB)) (у вересні 2004 р. – став акціонерним комерційним), Сільськогосподарський банк Китаю (Agricultural Bank of China (ABC)), Промисловий та комерційний банк Китаю (ICBC) (Industrial and Commercial Bank of China (ICBC))
2 етап (1990-2000 рр. XX ст.)	На цьому етапі відмінено державні «кредитні плани», зменшено державне втручання у розподіл кредитних ресурсів, часткове дерегулювання процесу допуску в галузь (створення нових банків), часткове дерегулювання процентних ставок і поступове посилення вимог щодо звітності та норм пруденційного нагляду. У 1995 р. було ухвалено закони «Про центральний банк» та «Про комерційні банки». Ухвалення цих законів, по суті, завершило процес перетворення Народного банку Китаю у справжній центральний банк, який є підзвітним лише Держраді КНР, і ознаменувало повний перехід до дворівневої банківської системи. Для виконання цільових завдань уряду було створено три спеціалізовані політичні банки (банки розвитку). Банки розвитку, за задумом, повинні були узяти на себе проекти, які раніше фінансували банки Великої четвірки (Державний банк розвитку Китаю, Імпортно-експортний банк Китаю, Банк Китаю із розвитку сільського господарства)
3 етап (2000-і рр. і дотепер)	У державі швидко почали створюватися все нові акціонерні комерційні банки (Транспортний банк, Промисловий банк CITIC, Банк Гуанда, Китайська банківська корпорація Міншєн, Торговий Банк Китаю, Шанхайський банк розвитку Пудун, Шеньчженський банк розвитку тощо). У створенні цих банків помітну роль відігравали місцеві органи влади, що було пов'язане з проблемами фінансування проектів місцевого значення після отримання незалежності державними комерційними банками. У 2003 р., після вступу Китаю до Світової організації торгівлі, частину наглядових функцій НБК було передано новоствореній Комісії з регулювання банківської діяльності. Разом з тим, відкриття банківського сектору іноземному капіталу дозволило залучити в банківський сектор країни найбільші світові банківські установи (Citigroup, ING Group, Goldman Sachs, Bank of America, UBC, Royal Bank of Scotland тощо)

Джерело: Складено з використанням [3; 5; 7]

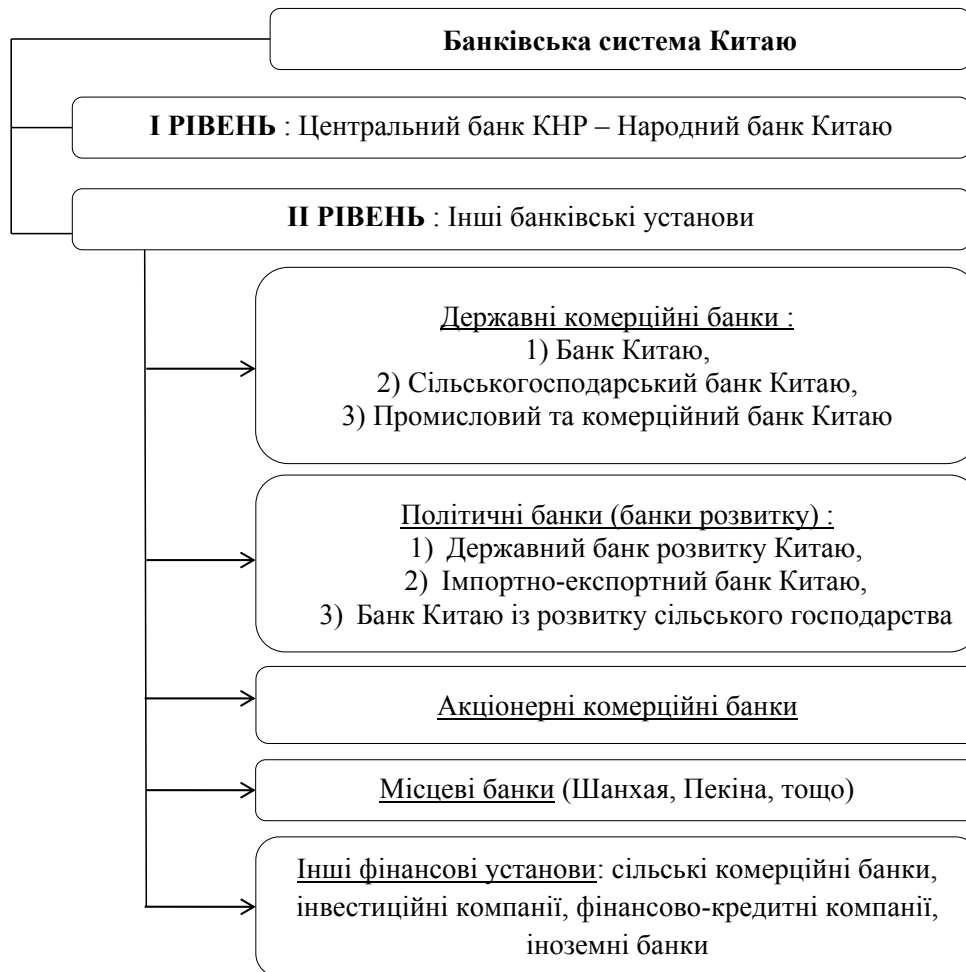

Рис. 1. Структура банківської системи Китайської Народної Республіки
Джерело: Побудовано авторами

Банки розвитку – це спеціалізовані банки, що з'явилися як один із заходів щодо прискорення комерціалізації державних комерційних банків і сьогодні видають грошові кошти для підтримання державної економічної політики. Діючи на принципах планового управління, беззбитковості та цільового акумулювання і використання коштів, вони не ставлять своєю метою рентабельність.

Наприклад, Державний банк розвитку Китаю переважно кредитує затверджені державою програми у сфері виробництва, Імпортно-експортний банк Китаю кредитує експорт великого обладнання, а також виробів машинобудування та електроніки, а Банк Китаю із розвитку сільського господарства в основному здійснює фінансові операції, пов'язані із проведенням державної сільськогосподарської політики (розпоряджається бюджетними коштами, що спрямовують на підтримку аграрного сектору).

Комерційні банки Китаю, відповідно до Закону КНР «Про комерційні банки» від 10 травня 1995 року (нова редакція від 27 грудня 2003 року), мають право займатися деякими або усіма видами операцій [4]:

- 1) акумуляція грошових вкладів населення;
- 2) надання коротко-, середньо- і довготермінових позик;
- 3) забезпечення внутрішнього і міжнародного розрахункового обслуговування;
- 4) облік векселів;
- 5) випуск облігацій;
- 6) емісія, інкасування та андеррайтинг державних облігацій;
- 7) торгівля державними облігаціями;
- 8) здійснення міжбанківських грошових переказів до запитання;
- 9) проведення операцій або надання агентських послуг з іноземною валютою;
- 10) надання акредитивів та гарантій;
- 11) надання агентських послуг у грошові збори, оплати товарів і страхування;
- 12) надання банківських сейфів для зберігання цінностей;
- 13) здійснення інших видів діяльності, дозволених Народним Банком КНР.

Відповідно до законодавства КНР, комерційні банки працюють самостійно та беруть на себе відповідальність за всі можливі ризики, при-

бутки і збитки, а також використовують саморегулюючий механізм управління, заснований на принципах економічної доцільності, безпеки і ліквідності. Дотримання законів комерційним банком є предметом контролю і керівництва з боку Народного банку КНР.

Головним завданням *місцевих банків* є надання кредитів для підтримання та розвитку інфраструктури міста, а *інших фінансових установ* – виконання тих функцій, які передбачені специфікою діяльністю тієї чи іншої установи (наприклад, інвестиційні компанії – використання свого капіталу для інвестування в інші компанії).

Китайські банки сьогодні відомі у цілому світі та успішно конкурують із провідними світовими фінансовими установами. Станом на 2016 рік у рейтингу найбільших банків світу (рейтинг складено на основі підрахунку суми активів) лідируючі позиції займають банки Піднебесної.

Можна виділити певні особливості побудови банківської системи КНР [1]:

1) консервативний підхід до створення нових акціонерних комерційних банків;

2) одночасне функціонування і розвиток різних видів банківських установ, у тім числі основних державних банків, великих акціонерних, місцевих, сільських, політичних (банків розвитку) тощо. Кожна із груп банківських установ має свої цілі та функції, а дві третини від їхньої кількості – це сільські комерційні банки.

3) незважаючи на функціонування три потужні державні банки, в країні підтримується «здорове» конкурентне середовище на ринку банківських продуктів. Більше того, частка монополії цих банків з кожним роком зменшується;

4) відсутній національний режим для іноземних банківських установ, що дало змогу уникнути так званого ефекту «збирання вершків» (cherry-picking), коли сильніший іноземний банк може створити значну конкуренцію вітчизняним установам на слабкому ринку.

Основними законодавчими актами, які регулюють діяльність банківського сектору в Китаї, є:

– Закон КНР «Про Народний банк КНР» від 18 березня 1995 року (нова редакція від 27 грудня 2003 року);

– Закон КНР «Про комерційні банки» від 10 травня 1995 року (нова редакція від 27 грудня 2003 року);

– Закон КНР «Про банківське регулювання і контроль» від 27 січня 2003 року (нова редакція від 31 жовтня 2006 року).

До 2003 року усі функції щодо нагляду у банківському секторі виконував лише Народний банк Китаю, але після проведеної у 2003 році банківської реформи частину наглядових повноважень передано новоствореному регулятору – Комітету із регулювання банківської діяльності (далі – КРБД).

Розподіл наглядової та монетарної платформ банківського регулювання мало на меті мінімізу-

вати можливий конфлікт інтересів, пов'язаний з мікро- і макрорегулюванням, та продемонструвати незалежність банківського регулювання і нагляду, а разом підвищити ринкову дисципліну й ефективність управління операційними та фінансовими ризиками (хоча фактично КРБД підзвітний Держраді КНР) [2].

Незважаючи на інституційне розмежування регулятивних функцій, НБК виконує роль системного регулятора, тоді як функцію кредитора останньої інстанції – китайський уряд. При цьому банківське регулювання, яке де-юре входить до сфери відповідальності КРБД, де-факто стало лише його частковою функцією.

Водночас, відповідно до згаданого вище законодавства, Народний банк КНР повинен здійснювати нагляд за фінансовими установами та їхніми операціями, щоб підтримувати законне, стабільне і правильне функціонування фінансової галузі.

Цей регулятор, відповідно до визначених правил, приймає рішення щодо створення, реорганізації, закриття та визначення масштабів комерційної діяльності фінансової установи. Народний банк КНР в будь-який час здійснює перевірку, аудит і нагляд за вкладами, кредитами, розрахунками, а також має право вимагати від фінансових установ надання балансового звіту, розрахунків прибутків і збитків та інших фінансових і бухгалтерських звітів й матеріалів, згідно з діючими правилами. У таблиці 2 відображено політико-економічні рівні банківського регулювання в КНР.

Нагляд за валютною системою НБК здійснює через Державну валютну адміністрацію (State Administration of Foreign Exchange, SAFE). Відзначимо також, що в Китаї є орган, що здійснює страхування депозитів у разі банкрутства банків на мікрорівні. Крім того, функціями банківського регулювання наділені також [2]:

– Міністерство фінансів Китаю (Ministry of Finance of the People's Republic of China) – у частині реалізації загальнодержавної фінансової політики, регулювання на макрорівні, а також координації взаємодії між філіями та дочірніми банками іноземних банків і місцевими регулювальниками);

– Комісія з розвитку і реформи (National Development and Reform Commission) – у частині регулювання тарифів на послуги кредитних організацій);

– Комісія з нагляду і управління державними активами (State-owned Assets Supervision and Administration Commission) – у частині контролю за банками з державною часткою.

Будучи формально незалежними, всі вказані структури фактично підпорядковані одному органу – Держраді КНР, що володіє широкими економічними та політичними повноваженнями, у тому числі щодо визначення стратегії розвитку і структури фінансового сектору та його трансформаційних механізмів. Конфігу-

Таблиця 2

Політико-економічні рівні банківського регулювання в Китаї [2]

Рівень регулювання	Характеристики
I рівень	Нова редакція Законодавства, введена в дію Держрадою Китаю в частині банківського регулювання і нагляду : Закон КНР «Про Народний банк КНР» від 18 березня 1995 року (нова редакція 27 грудня 2003 року); Закон КНР «Про комерційні банки» від 10 травня 1995 року (нова редакція від 27 грудня 2003 року); Закон КНР «Про банківське регулювання і контроль» від 27 січня 2003 року (нова редакція від 31 жовтня 2006 року)
II рівень	Регуляторна політика КРБД (ґрунтується на законодавстві Китаю в частині банківського регулювання і нагляду (див. I рівень)), у тому числі: середньотермінова політика (пруденційний нагляд); довготермінова політика (контроль за станом фінансового ринку, конкуренцією на фінансовому ринку, стресостійкістю кредитних інститутів; захист інтересів вкладників, а також зміцнення довіри інвесторів та споживачів фінансових продуктів/послуг)
III рівень	Інструкції, правила і вказівки КРБД в частині поточної взаємодії з учасниками фінансового ринку щодо питань регулювання банківської діяльності, в тому числі регулювання банківських продуктів/послуг, корпоративної етики та етики ведення бізнесу, корпоративного управління, а також низки запитань технологічного процесу операційної діяльності
IV рівень	Механізм моніторингу і контролю КРБД за заходами китайських банків відповідно з інструкціями, правилами і вказівками КРБД (див. III рівень), а за необхідності – надсилання банкам в усній формі додаткових роз'яснень, інформації про подальші регулятивні наміри, а також інформації про можливі ризики для банківського сектору

рація регулятивного моноцентризму, що склалася у поєднанні із системою багатоінституційного контролю за станом банківського сектора і моніторингу динаміки банківської діяльності, є фундаментом забезпечення фінансової стабільності за умов масштабності економіки Китаю.

Комісія з регулювання банківської діяльності розробила низку рекомендацій щодо впровадження Базеля III (яке планувалося на початок 2012 року). Але станом на сьогодні міжнародні регулятори ще не прийшли до єдиної думки щодо кількох головних наглядових стандартів.

Народний банк Китаю провів дослідження щодо того, як запровадження Базеля III вплине на китайські банки. Центральний банк Китаю доклав значних зусиль для поліпшення структури банківського капіталу та ліквідності банківської системи, запровадивши диференційовані норми резервування, щоб відобразити відхилення обсягів кредитування від цілей економічного розвитку, розробивши динамічний механізм із забезпечення втрат за наданими позиками, поліпшивши нагляд за системою важливими фінансовими інституціями та вдосконаливши корпоративне управління й управління ризиками у банках. Китай і надалі братиме участь у реформуванні міжнародної фінансової системи, вноситиме поправки і пропонуватиме відповідні правила й положення, а

також посилить координацію монетарної політики з метою забезпечення повного впровадження норм Базеля III [8].

Висновки. Метою реформування банківської системи КНР є забезпечення стабільності у фінансовій сфері, зміцнення грошового обігу, підвищення ефективності діяльності банківських установ тощо. Сьогодні китайські банки успішно виконують покладені на них функції, вони стали активним інструментом уряду в реалізації програми модернізації економіки країни.

Загалом банківська система Китаю успішно перейшла від командно-адміністративної економіки до ринкової з притаманною їй китайською специфікою. У процесі проведення банківських реформ КНР вирішила низку таких завдань, як реорганізація та реструктуризація банківських установ, удосконалення банківського нагляду, застосування у банківській практиці міжнародних стандартів, зміцнення законодавчої бази тощо.

В умовах глобалізаційних змін економіка Китаю займає провідне місце на міжнародній арені, саме тому подальше удосконалення банківського регулювання для республіки є надзвичайно важливим та потребує комплексного вирішення. КНР повинна так проводити реформи у фінансовій сфері, щоб при цьому зберегти усі особливості східної культури та підходу до управління загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верников А.В. Сравнение институциональной структуры банковских систем России и Китая / А.В. Верников // Деньги и кредит. 2014. № 11. С. 20–28.
2. Джагитян Э.П. Реформа банковского регулирования в Китае: особенности регулятивного континуума и системные риски // Деньги и кредит. 2014. № 12. С. 51–62.
3. Жуджунь Дин, Ковалев М.М., Новик В.В. Феномен экономического развития Китая: Научное издание. Мн.: Издательский центр БГУ, 2008. 446 с.
4. Закон «О коммерческом банке» Принят на 13-й сессии Постоянного комитета Восьмого народного съезда 10 мая 1995 года. URL: <http://asia-business.ru/law/law2/bank/tradingbank/>
5. Олійник О. Реформа банківської системи Китаю в процесі ринкової трансформації економіки країни (30-ти річний досвід) / О. Олійник // Китайська цивілізація: традиції та сучасність: 36. ст. К., 2009. С. 5257.
6. Офіційний сайт Народного Банку Китаю. URL: <http://www.pbc.gov.cn/>
7. Рубцов Б.Б. Опыт финансовых реформ КНР / Б.Б. Рубцов // Вестник Финансовой академии. 2008. № 3(47). С. 16–33.
8. Центральний банк і грошово-кредитна політика : підручник / М.І. Крупка, Є.М. Андрущак, Н.Г. Пайтра та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 526 с.